

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო და ფაქტობრივი რეალური კონტროლი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოა. საქართველოს კონსტიტუციით უზრუნველყოფილია საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც ნეგატიური კანონმდებლის, სტატუსი, თუმცა ბოლო პერიოდში მიღებული გადაწყვეტილებებით საკონსტიტუციო სასამართლომ გააფართოვა საკონსტიტუციო კონტროლის უფლებამოსილების დადგენილი ფარგლები და საკონსტიტუციო კონტროლის ახალი პრაქტიკა ჩამოაყალიბა. კერძოდ, ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენით საკონსტიტუციო სასამართლომ საფუძველი ჩაუყარა ფაქტობრივი რეალური კონტროლის განხორციელებას საქართველოში.

წინამდებარე სტატია შეეხება ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის თაობაზე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს. ნაშრომში ყურადღება ეთმობა ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სტატუსი, ინდივიდუალური კონსტიტუციური სარჩელის ინსტიტუტის ეფექტურობა ადამიანის ძირითადი უფლების დაცვის თვალსაზრისით საქართველოში, ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის კონტროლის არსი და მისი გავლენა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც ნეგატიური კანონმდებლის, სტატუსზე. დეტალურად არის განხილული საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენის სამართლებრივი საფუძვლები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მაგალითზე წარმოდგენილია შესაბამისი დასკვნები.

საკვანძო სიტყვები: საკონსტიტუციო სასამართლო, საკონსტიტუციო კონტროლი, საქართველო, ადამიანის ძირითადი უფლებები, ნორმატიული კონტროლი, ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლი, ფაქტობრივი რეალური კონტროლი.

I. შესავალი

ქართულ სამართლებრივ სინამდვილეში არაერთხელ გამოთქმულა მოსაზრება ძირითადი უფლებების დაცვის თვალსაზრისით საკონსტიტუციო კონტროლის ქართული მოდელის ხარვეზებზე.¹ ინდივიდუალური კონსტიტუციური სარჩელის, როგორც ადამიანის ძირითადი უფლე-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის მოწვეული ლექტორი, დოქტორანტი.

¹ ერქვანია თ., ნორმატიული საკონსტიტუციო სარჩელი, როგორც კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის არასრულყოფილი ფორმა საქართველოში, 2014, იხ. <<http://emc.org.ge/2014/10/27/tinatin-erkvania/>>, [05.02.2017].

ბის დაცვის, არასრულყოფილი ფორმის შესახებ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომაც შენიშნა,² თუმცა ამ მიმართულებით საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციური სრულყოფისთვის რაიმე ქმედითი საკანონმდებლო ნაბიჯები დღემდე არ გადადგმულა. ეს ხარვეზი საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის მინიჭებას უნდა შეევესო, რომლის თაობაზე არაერთხელ გაჟღერდა მოსაზრებები,³ თუმცა ძირითადი უფლების დაცვის ამ ეფექტური მექანიზმით საკონსტიტუციო სასამართლოს აღჭურვა დღემდე არ მომხდარა.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ ბოლო პერიოდის გადაწყვეტილებებით საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის ფარგლებში საკონსტიტუციო კონტროლის განსხვავებულ პრაქტიკას დაუდო სათავე და ნორმატიული აქტების შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენა დაიწყო, რაც, ძირითადი უფლებების დაცვის თვალსაზრისით, დადებით მოვლენად შეიძლება შეფასდეს. ამ ფორმით საკონსტიტუციო სასამართლომ, ფაქტობრივად, ერთმანეთისგან გამიჯნა სადავო ნორმა და მისი ნორმატიული შინაარსი⁴ და საქართველოში საკონსტიტუციო კონტროლის ახალი მიმართულება განსაზღვრა, თუმცა ამ უფლებამოსილებასთან დაკავშირებით მრავალი კითხვაც წარმოიშვა, მათ შორის: როგორია ამ საკონტროლო უფლებამოსილების სამართლებრივი ბუნება? რამდენად შეესაბამება ეს უფლებამოსილება საკონსტიტუციო სასამართლოს კონსტიტუციით განსაზღვრულ მანდატს? რა გავლენას ახდენს იგი საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც ნეგატიური კანონმდებლის, სტატუსზე? რამ განაპირობა ამ ტიპის სასარჩელო დავების რაოდენობის გაზრდა? წინამდებარე სტატიის მიზანი სწორედ ამ კითხვებზე პასუხის გაცემა იქნება კვლევის ანალიტიკური, შედარებითსამართლებრივი და ნორმატიული მეთოდების გამოყენებით.

II. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც ნეგატიური კანონმდებელი

საკონსტიტუციო სასამართლო კონსტიტუციური დემოკრატიის პირშემა.⁵ იგი იმ უმაღლეს სახელისუფლებო ინსტიტუტთა კატეგორიას განეკუთვნება,⁶ რომელთა მიერ განხორციელებული საკონსტიტუციო კონტროლი მნიშვნელოვანი საზედამხედველო ბერკეტია ხელისუფლების

² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე – აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ“, №40765/02, სტრასბურგი, 2006.

³ საქართველოს სახალხო დამცველის პრეზენტაცია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილების გაფართოებასთან დაკავშირებით, თბ., 2015, იხ. <<https://goo.gl/7mSohU>>. [25.01.2017].

⁴ გეგენავა დ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც პოზიტიური კანონმდებელი, მოხსენება კონფერენციისთვის – `სერგო ჯორბენაძე 90“, თბ., 2017.

⁵ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პ. მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბ., 2003, 45.

⁶ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში – თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბ., 2011, 59.

ნებისმიერი ორგანოს საქმიანობაზე. „საკონსტიტუციო სასამართლო თავისი უფლებამოსილებების ქმედითი გამოყენებით მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ხელისუფლების დანაწილების, კონსტიტუციის უზენაესობის პრინციპების რეალიზებასა და ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვაში“.⁷

განსაკუთრებით აღსანიშნავია საკონსტიტუციო კონტროლის გავლენა საკანონმდებლო ორგანოს საქმიანობაზე. საკონსტიტუციო სასამართლო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობით ადგენს ერთგვარ სამართლებრივ სტანდარტს, რომელიც კანონმდებელს ნორმაშემოქმედებითი საქმიანობისთვის განაწყოებს. ზოგიერთ ქვეყანაში საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებაც კი აქვს, შეაფასოს ნორმის არარსებობის კონსტიტუციურობა და საკანონმდებლო ორგანოს უბიძგოს კანონშემოქმედებითი ნების გამოჩენისკენ.⁸ საკანონმდებლო ორგანოსთან ამ ფუნქციური კავშირის გამო საკონსტიტუციო სასამართლოს ხშირად ნეგატიურ კანონმდებლად მოიხსენიებენ.⁹

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოა,¹⁰ რომელიც ორ ძირითად ფუნქციას ასრულებს, ესენია: ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის კონტროლი და ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვა. სწორედ ამ უფლებამოსილებების ეფექტურად განხორციელებაში ვლინდება ყველაზე ნათლად საკონსტიტუციო ტრიბუნალის ისტორიული, პოლიტიკური, სამართლებრივი ბუნება, ხოლო მათი ეფექტური უზრუნველყოფა საკონსტიტუციო სასამართლოს კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვის ორგანოდ აქცევს.

კონსტიტუციის 89-ე მუხლით განსაზღვრული ძირითადი კომპეტენციის მიუხედავად, საქართველოში საკონსტიტუციო კონტროლის ფარგლები სულ უფრო ფართოვდება და მხოლოდ ნეგატიური კანონმდებლის ჩარჩოებს სცდება. მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლო არ იღებს კანონს, ფორმალური გაგებით, რადგან არ გააჩნია კანონშემოქმედებითი საქმიანობის კონსტიტუციური მანდატი, თუმცა მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს კანონმდებლობის სრულყოფას, დახვეწას¹¹ და თავისი გადაწყვეტილებებით ქმნის მტკიცე სამართლებრივ ნორმებს მატერიალური გაგებით“.¹² უფრო მეტიც, საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელებისას იგი არა მხოლოდ ნორმას აცხადებს არაკონსტიტუციურად, არამედ ზოგადსავალდებულო პრინციპების ჩამოყალიბებით ქმნის სამართლის პოზიტიურ ნორმებს.

⁷ ხეცურიანი ჯ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება, თბ., 2016, 8-9.

⁸ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პ. მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბ., 2003, 144.

⁹ გეგენავა დ., საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება საქართველოში: სამართალწარმოების ძირითადი სისტემური პრობლემები, თბ., 2012, 45.

¹⁰ საქართველოს კონსტიტუცია, 83-ე მუხლი, 1-ლი პუნქტი.

¹¹ კვერენჩილაძე გ., კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა (ზოგადი თეორიული საკითხი), `ადამიანი და კონსტიტუცია“, №3, 2006, 41.

¹² გეგენავა დ., საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება საქართველოში: სამართალწარმოების ძირითადი სისტემური პრობლემები, თბ., 2012, 49.

მიუხედავად იმისა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს ამგვარი აქტიურობა უფლების დაცვის უფრო მყარ და სანდო დამატებით გარანტიებს ქმნის ქვეყანაში, იგი ერთგვარი საფრთხეცაა საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის, რადგან, „თუ იგი აღიქვს როგორც მეორე საკანონმდებლო პალატა, საკონსტიტუციო სასამართლო „პოლიტიკურობის“ მოტივით თავდასხმის ობიექტი გახდება, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ტრიბუნალი გადაწყვეტილებას მხოლოდ სამართლებრივ საფუძველზე მიიღებს“.¹³ ამიტომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკუთარი კომპეტენციური ფარგლების გაზრდა მისი დამოუკიდებლობისა და ლეგიტიმურობის ზღვარზე გადაის.

III. ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლი

1. ნორმატიული შინაარსის კონტროლის ძირითადი მახასიათებლები

1.1. არსი და მნიშვნელობა

ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის კონტროლი გულისხმობს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სადავო ნორმის გამოყენების შინაარსის დადგენას. ამ უფლებამოსილების ფარგლებში საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, ნორმის სხვადასხვა განმარტების მეთოდის გამოყენებით, ადგენს ნორმის ნორმატიულ ბუნებას, მის გრამატიკულ მნიშვნელობას, ითვალისწინებს ნორმის გამოყენების პრაქტიკას და ადგენს კონსტიტუციით განსაზღვრული ძირითადი უფლებების შინაარსთან მის თავსებადობას. ამ უფლებამოსილების ფარგლებში მოწმდება არა მხოლოდ ნორმატიული აქტის ტექსტუალური მხარე, არამედ, ასევე, საჯარო ხელისუფლების მიერ ნორმის შინაარსისა და მისი გამოყენების კონსტიტუციურობა.

ნორმატიული შინაარსის კონტროლის მიზანი საჯარო ხელისუფლების მიერ ნორმის არაკონსტიტუციური შინაარსით გამოყენების პრევენციაა. სხვაგვარად, საკონსტიტუციო სასამართლო საკუთარი გადაწყვეტილებით გამორიცხავს ნორმის იმგვარად განმარტების შესაძლებლობას, რომელიც არღვევს და სამომავლოდაც შელახავს ადამიანის ძირითად უფლებებს და წინააღმდეგობაში იქნება საკონსტიტუციო ნორმის არსთან. ამავე დროს, ამ ქმედების შედეგია არა სადავო ნორმის ძალადაკარგულად გამოცხადება, არამედ მისი არაკონსტიტუციური შინაარსით გამოყენების აკრძალვა. სარჩელის (წარდგინების) დაკმაყოფილების შემთხვევაში, ნორმის საკანონმდებლო ფორმულირება ინარჩუნებს იურიდიულ ძალას, იმ დათქმით, რომ იგი არ იქნება გამოყენებული საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ არაკონსტიტუციურად განსაზღვრული შინაარსით.

¹³ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, *ქალექსიძის თარგმანი, კ.მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით*, თბ., 2003, 63.

საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის "ვ" ქვეპუნქტით მინიჭებული უფლებამოსილების მიმართ საკონსტიტუციო სასამართლოს თავდაპირველი დამოკიდებულება ერთგვარად ფორმალიზებული იყო. საკუთარი კომპეტენციის განხორციელებისას იგი ამოდიოდა საკონსტიტუციო მანდატის ფორმალური, ტექსტუალური მნიშვნელობიდან და მკაცრად იცავდა მის სიტყვასიტყვით ფარგლებს. მაგალითად, 2004 წლის 23 ივლისის განჩინებით სასამართლომ უარი თქვა ნორმატიული შინაარსის კონტროლზე და არ მიიღო სარჩელი წარმოებაში, რაც იმით დაასაბუთა, რომ ნორმის არასწორ გამოყენებაზე საკონსტიტუციო სასამართლო ვერ იმსჯელებდა, ვინაიდან მისი ფუნქცია მხოლოდ ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის შესახებ დავების განხილვაა.¹⁴ სასამართლოს მოსაზრებით, ამ შემთხვევაზე უნდა ემსჯელა საკანონმდებლო ორგანოს, სადავო ნორმით მანიპულირებისა და მისი ორაზროვანი გამოყენების თავიდან აცილების მიზნით ნათლად განესაზღვრა ნორმის შინაარსი და აღმოეფხვრა არსებული საკანონმდებლო ხარვეზი.

ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება შეკავება-გაწონასწორების კონსტიტუციური პრინციპის ეფექტურობის უზრუნველყოფისათვის. ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის განსაზღვრით საკონსტიტუციო სასამართლო კონტროლს უწევს არა მხოლოდ კანონის კონსტიტუციურობას, არამედ მკაფიო მინიშნებებს აძლევს კანონმდებელს, ნათლად განსაზღვროს საკანონმდებლო ნორმის შინაარსი და გამორიცხოს ნორმის ბუნდოვანი ფორმულირებით გამოწვეული მისი არაკონსტიტუციური ინტერპრეტაცია: „ვინაიდან კანონმდებელი შეზღუდულია კონსტიტუციით, ივარაუდება, რომ იგი შეზღუდულია საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებითაც“.¹⁵

ამავე დროს, საკონსტიტუციო კონტროლის ადრესატი არის სასამართლო ხელისუფლება, რომელიც ვალდებულია, მართლმსაჯულების განხორციელებისას დაიცვას ადამიანის ძირითადი უფლებების კონსტიტუციური სტანდარტი. ნორმატიული შინაარსის კონტროლის განხორციელებით საკონსტიტუციო სასამართლო, ფაქტობრივად, ემსგავსება ფედერალურ საკონსტიტუციო სასამართლოს, რომელიც ზედამხედველობას უწევს სასამართლო ხელისუფლების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების კონსტიტუციურობას. თუმცა ამ უკანასკნელისგან განსხვავებით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მოკლებულია შესაძლებლობას, შეაფასოს საერთო სასამართლოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების კონსტიტუციურობა. ამ გარემოების გათვალისწინებით, განსაკუთრებით იზრდება ნორმატიული შინაარსის კონტროლის მნიშვნელობა და როლი ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის თვალსაზრისით.

1.2. ნორმის განმარტების ფარგლები

¹⁴ ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, თბ., 2007, 64.

¹⁵ იხ. იქვე, 63.

საკონსტიტუციო სასამართლო ნორმის ნორმატიული შინაარსის განსაზღვრისას თავისუფალია მსჯელობასა და არგუმენტირებაში, თუმცა სასამართლოსათვის მხოლოდ ძალა აქვს კონსტიტუციის ნორმებსა და ტერმინებს, რომლებიც ავტონომიური სამართლებრივი მნიშვნელობით განმარტებიან და არა ქვემდებარე ნორმატიული აქტების მნიშვნელობით.¹⁶ საკონსტიტუციო სასამართლომ უნდა შეაფასოს არა მხოლოდ სადავო ნორმის ფორმალური შესაბამისობა საკონსტიტუციო დანაწესთან, არამედ უნდა დაადგინოს, სადავო ნორმა, თავისი შინაარსიდან გამომდინარე, რამდენად უზრუნველყოფს კონსტიტუციური უფლების არსის დაცვას.¹⁷ „ნორმატიული აქტის შემოწმებისას საკონსტიტუციო სასამართლო მხედველობაში იღებს სადავო ნორმის არა მარტო სიტყვასიტყვით მნიშვნელობას, არამედ მასში გამოხატულ ნამდვილ აზრსა და მისი გამოყენების პრაქტიკას, აგრეთვე კონსტიტუციის შესაბამისი ნორმის არსს“.¹⁸

საკონსტიტუციო სასამართლო შეზღუდულია სასარჩელო მოთხოვნის ფარგლებით, რის გამოც საკონსტიტუციო სასამართლო ნორმატიული შინაარსის დადგენის დროს, როგორც წესი, განსაზღვრავს კანონის განმარტების არა ერთიან მიდგომას, არამედ მხოლოდ გამორიცხავს სასარჩელო მოთხოვნით განსაზღვრულ კანონის არაკონსტიტუციურ განმარტებას. ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში საკონსტიტუციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ სადავო აქტის ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობის მიზანი იყო არა, ზოგადად, წინასწარი პატიმრობის 9-თვიანი ვადის გამოყენების აკრძალვა, არამედ იგი დაუშვებლად მიიჩნეოდა საპროცესო ვადით მანიპულირებას, წინასწარი პატიმრობის მოთხოვნის ხელოვნურად გაჭიანურებას, რადგან ამგვარი ინტერპრეტაცია წინააღმდეგობაში მოვიდოდა კონსტიტუციის შესაბამისი მუხლით დაცულ სიკეთესთან.¹⁹

ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენის შედეგად საკონსტიტუციო სასამართლომ შეიძლება განსაზღვროს კონკრეტული შემთხვევები, რა დროსაც ნორმის სარჩელით გათვალისწინებული სადავო განმარტება არ ჩაითვლება კონსტიტუციის ნორმასთან შეუსაბამოდ. ასე მაგალითად: არ გამორიცხავს და კონსტიტუციურად მიიჩნევს 9-თვიანი ვადის გამოყენების შესაძლებლობას იმ შემთხვევაში, როცა პატიმრობამდე ჩადენილ დანაშაულზე პირის ბრალდებულად ცნობის საფუძველი ბრალდების მხარისათვის ცნობილი გახდება მხოლოდ პირველ საქმეზე წინასწარი პატიმრობის შეფარდების შემდეგ“.²⁰

¹⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 8 ოქტომბრის №2/4/532,533 გადაწყვეტილება საქმეზე – „საქართველოს მოქალაქეები – ირაკლი ქემოკლიძე და დავით ხარაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-2.

¹⁷ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 15 სექტემბრის №3/2/646 გადაწყვეტილება საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-2.

¹⁸ საქართველოს კანონი `საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“, 26-ე მუხლი, მე-3 პუნქტი.

¹⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 15 სექტემბრის №3/2/646 გადაწყვეტილება საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, ვ. II-35.

²⁰ იხ. იქვე, ვ. II-34.

ნორმის განმარტებისა და საკონსტიტუციო უფლებამოსილებების ფარგლებთან მიმართებით ნიშანდობლივია საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის განჩინება.²¹ საკონსტიტუციო სასამართლომ, ფაქტობრივად, უარი თქვა საკონსტიტუციო მანდატის ფარგლებში საკუთარი უფლებამოსილების გაფართოებაზე, როდესაც არ განიხილა საკონსტიტუციო ცვლილებების კონსტიტუციურობა და მკაცრ საკონსტიტუციო ჩარჩოებში დარჩენა გადაწყვიტა.

რამდენადაც საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილებას სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებისათვის აქვს მხოჭავი ძალა და იგი პირდაპირი ეფექტის მქონეა, საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილია, განავრცოს ნორმის შინაარსი და დაადგინოს სადავო ქმედებაზე კანონმდებლის უფლებამოსილების ფარგლები. საქმეზე – „მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლომ არა მხოლოდ გააუქმა 70 გრამამდე ნარკოტიკული საშუალება – გამომშრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით შეძენისა და შენახვისათვის განსაზღვრული სანქცია – შვიდიდან თოთხმეტ წლამდე თავისუფლების აღკვეთა, არამედ, ზოგადად, ასეთი ქმედებისთვის სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება.

1.3. სამართლებრივი შედეგები

ნორმატიული შინაარსის კონტროლი გულისხმობს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმის განმარტებისა და გამოყენების პრაქტიკის შესაბამისობის განსაზღვრას კონსტიტუციურ ნორმასთან მიმართებით. ნორმის კონსტიტუციურობის დადგენის პროცესისგან განსხვავებით, ნორმის ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობა არ იწვევს კანონის კონკრეტული ნორმის ძალადაკარგულად გამოცხადებას, არამედ არაკონსტიტუციურად ცხადდება სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოს მიერ ნორმის კონკრეტული შინაარსით ინტერპრეტაცია. ამ გადაწყვეტილებით, საკონსტიტუციო სასამართლო გამორიცხავს ნორმის განმარტებისა და მისი გამოყენების კონსტიტუციის ნორმასთან შეუსაბამო პრაქტიკას.

ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის განსაზღვრის შედეგად საკონსტიტუციო სასამართლომ მიერ მიღებული გადაწყვეტილება მხოჭავი ხასიათისაა ნორმის გამოყენების პროცესში. „საკონსტიტუციო სასამართლო მსჯელობს კონკრეტული საკითხის ნორმატიულ შინაარსზე და იღებს გადაწყვეტილებას გასაჩივრებული დებულებით განპირობებული სავარაუდო პრობლემის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის თაობაზე“.²² შესაბამისად, ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობილი შინაარსით გამოყენების შემთხვევაში, საკონსტი-

²¹ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის №1/3/523 განჩინება საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე გერონტი აშორდია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

²² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 11 ივნისის გადაწყვეტილება №1/3/534 საქმეზე – „საქართველოს მოქალაქე ტრისტან მამაგულაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, №11-34.

ტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება ამგვარი ინტერპრეტაციის უგულებელმყოფელ და დამძლევ აქტად მიიჩნევა.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენისას სასამართლოს რამდენიმე წარდგინება არ მიიღო განსახილველად და მიუთითა მის მიერ ადრე მიღებულ გადაწყვეტილებაზე. ეს კომპეტენცია განსაზღვრულია საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ საქართველოს კანონით, რომლის მიხედვითაც: „თუ საკონსტიტუციო სასამართლო განმწესრიგებელ სხდომაზე დაადგენს, რომ სადავო ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი შეიცავს იმავე შინაარსის ნორმებს, რომლებიც საკონსტიტუციო სასამართლომ უკვე ცნო არაკონსტიტუციურად, მას გამოაქვს განჩინება საქმის არსებითად განსახილველად მიღებაზე უარის და ნორმის ნორმატიული შინაარსის ძალადაკარგულად ცნობის შესახებ“.²³

თუმცა ერთმანეთისგან ორი შემთხვევა უნდა გაიმიჯნოს:

ა) თუ წარდგინებაში წამოჭრილი პრობლემა უკვე განხილული საკითხის მსგავსი შინაარსის მქონეა, მაგრამ საჭიროა დამატებითი გარემოებების შეფასება, საკონსტიტუციო სასამართლო საქმის დასაშვებობის ეტაპზევე მსჯელობს ამ გარემოებაზე, და თუ ახალი ფაქტობრივი გარემოება არ ახდენს გავლენას საკონსტიტუციო სასამართლოს ძველი გადაწყვეტილების არსზე, სასამართლო არ მიიღებს სარჩელს არსებითად განსახილველად წარმოებაში, მაგრამ ძველ გადაწყვეტილებაზე მითითებით არაკონსტიტუციურად ცნობს ნორმის ნორმატიულ შინაარსს.²⁴

მაგალითად, საკონსტიტუციო სასამართლო 2017 წელს კიდევ ერთხელ დაუბრუნდა მარიხუანის შეძენა/შენახვისთვის თავისუფლების აღკვეთის კონსტიტუციურობის საკითხს. ამჯერად, ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენას ბოლნისის რაიონული სასამართლო ითხოვდა.²⁵ საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს შორის განსხვავება მხოლოდ ერთ დეტალში ვლინდებოდა. ამჯერად წარდგინება 100 გრამამდე ნედლი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით შეძენა/შენახვას შეეხებოდა. საკონსტიტუციო სასამართლომ იხელმძღვანელა 2015 წლის 24 ოქტომბრის გადაწყვეტილების მოტივაციით და არაკონსტიტუციურად ცნო სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლის ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებდა ამ ქმედებისთვის სანქციის სახით თავისუფლების აღკვეთას.

ბ) თუ კონსტიტუციური წარდგინებით გასაჩივრებული ნორმის თაობაზე საკონსტიტუციო სასამართლომ უკვე აქვს ადრე მიღებული გადაწყვეტილება, ასეთ შემთხვევაში სასამართლო

²³ საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ 25-ე მუხლი, 41-ე პუნქტი.

²⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 15 თებერვლის №3/1/855 განჩინება საქმეზე – ბოლნისის რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლის პირველი ნაწილის იმ ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის თაობაზე, რომელიც ითვალისწინებს სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას, ნარკოტიკული საშუალება „ნედლი მარიხუანის“ პირადი მოხმარების მიზნებისთვის შეძენისა და შენახვის გამო“.

²⁵ იხ. იქვე.

აღარ მსჯელობს საქმის ფაქტობრივ გარემოებებზე და ძველ გადაწყვეტილებაზე მითითებით უარს ამბობს საქმის არსებითად განსახილველად მიღებაზე.²⁶

2. ნორმის ნორმატიული შინაარსის დადგენის უფლებამოსილება

2.1. სამართლებრივი საფუძვლები

საქართველოს კონსტიტუცია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მნიშვნელოვანი უფლებამოსილებებით აღჭურავს. ნორმატიული, აბსტრაქტული და კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის უფლებამოსილებები საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მნიშვნელოვანი კომპეტენციური არსენალის ძირითად ბირთვს ქმნიან. სწორედ ამ უფლებამოსილებათა არეალში მოიაზრება ნორმატიული შინაარსის კონტროლიც, რომელიც ხორციელდება არა ცალკე განსაზღვრული საკანონმდებლო საფუძველით, არამედ მიმართვის სამართლებრივი საფუძველი კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ვ“ ქვეპუნქტია. წარდგენილი სარჩელის არაპირდაპირ სამართლებრივ საფუძველებს ასევე ქმნის „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-19 მუხლის პირველი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტი, ხოლო კონსტიტუციური წარდგინების შემთხვევაში ამავე კანონის მე-19 მუხლის მე-2 პუნქტი.

ნორმატიული შინაარსის კონტროლის განხორციელებისას ასევე მნიშვნელოვანია „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის 26-ე მუხლის მე-3 პუნქტი, რომლის მიხედვითაც „ნორმატიული აქტის შემოწმებისას საკონსტიტუციო სასამართლო მხედველობაში იღებს სადავო ნორმის არა მარტო სიტყვასიტყვით მნიშვნელობას, არამედ მასში გამოხატულ ნამდვილ აზრსა და მისი გამოყენების პრაქტიკას, აგრეთვე შესაბამისი კონსტიტუციური ნორმის არსს“²⁷.

კონსტიტუციური წარდგინება საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელებისას საერთო სასამართლოების განსაკუთრებული უფლებამოსილებაა, რომელთაც საშუალება აქვთ, ნორმათა კონკრეტული კონტროლის²⁸ ფარგლებში შეაჩერონ კონკრეტული საქმის განხილვა და მიმართონ საკონსტიტუციო სასამართლოს იმ ნორმის კონსტიტუციურობის შემოწმების მოთხოვნით, რომლის საფუძველზეც უნდა მიიღონ კონკრეტულ საქმეზე გადაწყვეტილება, თუ მიაჩნიათ, რომ ეს ნორმა მთლიანად ან ნაწილობრივ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს კონსტიტუციასთან შეუსაბამოდ.²⁹

²⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 დეკემბრის №3/3/601 გადაწყვეტილება საქმეზე – საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 546-ე მუხლის და ამავე კოდექსის 518-ე მუხლის პირველი ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე.

²⁷ საქართველოს კანონი „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“, 26-ე მუხლი, მე-3 პუნქტი.

²⁸ ხეცურიანი ჯ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება, თბ., 2016, 54.

²⁹ საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“, მე-19 მუხლი, მე-2 პუნქტი.

კონსტიტუციური წარდგინების შემტან სასამართლოს ევალეზა იმ კონსტიტუციური დებულების მითითება, რომელსაც, წარდგინების ავტორის მოსაზრებით, არ შეესაბამება ან არღვევს ნორმატიული აქტი,³⁰ წინააღმდეგ შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი პრაქტიკით, კონსტიტუციური წარდგინება არსებითად განსახილველად არ მიიღება.³¹ ამგვარი დათქმის მიუხედავად, საკონსტიტუციო სასამართლომ, კონსტიტუციური წარდგინების მნიშვნელობის გათვალისწინებით, სხვაგვარი გადაწყვეტილება მიიღო ერთ-ერთ საქმეზე.³² საკონსტიტუციო სასამართლომ, მიუხედავად იმისა, რომ წარდგინებაში მითითებული კონსტიტუციის ნორმა არასათანადოდ მიიჩნია, მაინც მიიღო საქმე წარმოებაში და მისი კონსტიტუციურობა შესაბამის კონსტიტუციურ ნორმასთან მიმართებით შეამოწმა. ამგვარი მიდგომა სასამართლომ კონსტიტუციური წარდგინების განხილვის შეფერხების შემთხვევაში საერთო სასამართლოების მიერ, სავარაუდოდ, არაკონსტიტუციური ნორმის გამოყენების საფრთხის არსებობით დაასაბუთა.

2.2. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა

საკონსტიტუციო სასამართლომ გასაჩივრებული აქტის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობაზე გადაწყვეტილება პირველად 2011 წელს მიიღო.³³ ამ საქმეზე საკონსტიტუციო სასამართლოს ეჭვქვეშ არ დაუყენებია სამხედრო სარეზერვო სამსახურის მოხდის ვალდებულება. საკონსტიტუციო სასამართლომ კონსტიტუციასთან შეუსაბამოდ მიიჩნია კანონის ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ნებისმიერი მოქალაქის ვალდებულებას ადგენდა სამხედრო სარეზერვო სამსახურის მოხდაზე და არ ითვალისწინებდა მოქალაქეთა რწმენის გათვალისწინებით ე.წ. „კეთილსინდისიერი წინააღმდეგობის“ უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობას. ამ გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლომ გამოანაკლისი დაადგინა კანონით განსაზღვრული აბსოლუტური ვალდებულებისგან და ხაზი გაუსვა ნორმის მხოლოდ პრაქტიკული ინტერპრეტაციის პრობლემას.

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით შესაძლებელია, არა მხოლოდ კონკრეტული ნორმატიული შინაარსი დაეკარგოს ნორმას, არამედ დადგინდეს ახალი ნორმა-პრინციპი

³⁰ საქართველოს კანონი `საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“, მე-16 მუხლი, მე-5 პუნქტი, „დ“ ქვეპუნქტი.

³¹ იხ. საკონსტიტუციო სასამართლოს 1999 წლის 22 სექტემბრის განჩინება №1/6/115 საქმეზე – `ხაშურის რაიონული სასამართლოდან შემოტანილი კონსტიტუციური წარდგინება“.

³² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 29 სექტემბრის №3/1/608,609 გადაწყვეტილება საქმეზე – „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 297-ე მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“.

³³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 22 დეკემბრის №1/1/477 გადაწყვეტილება საქმეზე – `საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

და იგი ასევე გავრცელდეს, მაგალითად, სისხლის სამართლის კოდექსის სხვადასხვა მუხლში გაფანტული, ინკრიმინირებული კონკრეტული ქმედების მიმართ. 2015 წელს საკონსტიტუციო სასამართლომ განიხილა ერთ-ერთი ყველაზე მასშტაბური საქმე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“³⁴, სადაც მოსარჩელისთვის პრობლემა იყო არა, ზოგადად, ნარკოტიკული საშუალებები, არამედ გამომშრალი მარიხუანის მხოლოდ შეძენა/შენახვისთვის (და არა სადავო მუხლით აკრძალული ნებისმიერი ქმედებისთვის) პასუხისმგებლობის სახით 7-იდან 14 წლამდე თავისუფლების აღკვეთა.³⁵ ამ საქმეზე საკონსტიტუციო სასამართლომ არა მხოლოდ გააუქმა 70 გრამამდე ნარკოტიკული საშუალება – გამომშრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნით შექმენისა და შენახვისათვის განსაზღვრული სანქცია – 7-იდან 14 წლამდე თავისუფლების აღკვეთა, არამედ, ზოგადად, არაკონსტიტუციურად მიიჩნია ამ ქმედებისთვის სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენა არ შეიძლება შეფასდეს როგორც ხელისუფლების ან მისი რომელიმე შტოს საწინააღმდეგო ქმედება. საკონსტიტუციო სასამართლომ კონსტიტუციის მე-14 მუხლის ნორმატიული შინაარსის შესაბამისად მიიჩნია „სამხედრო ვალდებულებისა და სამხედრო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტის პირველი წინადადება, რომელიც სამხედრო-სააღრიცხვო სპეციალობის არმქონე მამაკაცებს სამხედრო აღრიცხვაზე ყოფნის ვალდებულებას აკისრებდა, იმ პირობებში, როცა სამხედრო-სააღრიცხვო სპეციალობის არმქონე ქალები გათავისუფლებულნი იყვნენ სამხედრო აღრიცხვაზე ყოფნის ვალდებულების და, შესაბამისად, სამხედრო ვალდებულების მოხდისაგან.³⁶ ამ საქმეზე საკონსტიტუციო სასამართლომ ქვეყნის დაცვა და სამხედრო ვალდებულების მოხდა, რომელიც ასევე მოიცავს სამხედრო აღრიცხვაზე ყოფნას, კონსტიტუციური ვალდებულების ერთ-ერთ ფორმად განიხილა და ამ ვალდებულების მოხდის ფორმების შერჩევა, მათ შორის, გასაწვევ პირთა წრის განსაზღვრა, სახელმწიფოს დისკრეციად განიხილა.³⁷

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობას ადგენს არა მხოლოდ მოქალაქის, არამედ საერთო სასამართლოების წარდგინებების

³⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის №1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე □ ` საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

³⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 26 თებერვლის №3/1/708,709,710 განჩინება საქმეზე – ` საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინებები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-3 მუხლის მე-3 ნაწილის და 260-ე მუხლის პირველი ნაწილის იმ ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის თაობაზე, რომელიც ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივი სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონის დანართი №2-ის 92-ე პორიზონტალურ გრაფაში განსაზღვრული ნარკოტიკული საშუალება – გამომშრალი მარიხუანის პირადი მოხმარების მიზნისთვის უკანონო შექმენა-შენახვის გამო“.

³⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/7/580 გადაწყვეტილება საქმეზე – ` საქართველოს მოქალაქე გიორგი კვეცნაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

³⁷ იხ. იქვე, II, 29.

საფუძველზე. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ 2014–2016 წლებში განიხილა რამდენიმე კონსტიტუციური წარდგინება. მიღებულ გადაწყვეტილებებში საგანგებოდ აღნიშნა კონსტიტუციური წარდგინების სპეციფიკური ხასიათი, რამდენადაც მათი განხილვა უდავო წარმოების წესით ხდება და სამართლის პრაქტიკაში არსებულ უფრო რთულ პრობლემებს უკავშირდება.

ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენისას საკონსტიტუციო სასამართლო შესაძლებელია, საერთოდ გასცდეს ნორმის ტექსტს და სრულიად ახლებური მოწესრიგება დაადგინოს. მათ შორის, გასცდეს კანონის ნორმატიულ, სიტყვასიტყვით მნიშვნელობას. საკონსტიტუციო სასამართლომ კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით არაკონსტიტუციურად მიიჩნია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ 1601 კონსტიტუციურ წარდგინებაში აღნიშნული საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 518-ე მუხლის პირველი ნაწილის ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც უგულებელყოფდა გამართლებულის მიერ განაჩენის სააპელაციო წესით გასაჩივრების შესაძლებლობას. სადავო ნორმის მიხედვით, სააპელაციო საჩივრის შეტანის უფლება ჰქონდათ: სახელმწიფო ბრალმძებელს, ზემდგომ პროკურორს, დაზარალებულს, მსჯავრდებულს, დამცველს, მსჯავრდებულისა და დაზარალებულის კანონიერ წარმომადგენლებს, ხოლო კანონის ტექსტი ნორმის სუბიექტად არ განსაზღვრავდა სისხლის სამართლის საქმეზე გამართლებულ პირებს. სასამართლოს შეფასებით, გამართლებულ პირებს შესაძლებელია, ჰქონდეთ გამამართლებელი განაჩენის გასაჩივრების კანონიერი ინტერესი.³⁸

ამ გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლომ იხელმძღვანელა უფრო მაღალი საკონსტიტუციო სტანდარტით. სასამართლომ გამოიყენა ნორმის განმარტების ტელეოლოგიური მეთოდი და ნორმით დაცული სამართლებრივი სიკეთე იმ პირებზეც გაავრცელა, რომლებიც ნორმის მხოლოდ ვიწრო, სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობის განმარტებით არ მოიაზრებოდნენ ამ სიკეთის დაცვის ობიექტებად. იგი გასცდა ნეგატიური კანონმდებლის საკონსტიტუციო ჩარჩოებს, პოზიტიური სამართლის ნორმა შექმნა და თავად იქცა პოზიტიურ კანონმდებლად.³⁹

მსგავსი შინაარსის გადაწყვეტილება მიიღო საკონსტიტუციო სასამართლომ 2015 წელს, როდესაც უფრო მაღალი სამართლებრივი სიკეთის დაცვის ინტერესით არაკონსტიტუციურად ცნო სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც საკასაციო სასამართლოს ართმევდა შესაძლებლობას, გასცდენოდა საკასაციო საჩივ-

³⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 დეკემბრის №3/3/601 გადაწყვეტილება საქმეზე – `საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 546-ე მუხლის და ამავე კოდექსის 518-ე მუხლის პირველი ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე“, II, 27.

³⁹ გეგენავა დ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც პოზიტიური კანონმდებელი, წიგნში: `სერგო ჯორბენამე 90“, თბ., 2017.

რის ფარგლებს და პასუხისმგებლობისგან გაეთავისუფლებინა პირი იმ შემთხვევაში, როდესაც ქმედების ჩადენის შემდგომ მიღებული კანონი აუქმებდა ქმედების დანაშაულებრიობას.⁴⁰

IV. რეალური კონტროლი ფაქტობრივსა და ფორმალურს შორის

საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის შესაბამისად, ნებისმიერ პირს, რომელიც თვლის, რომ ნორმატიული აქტით დაირღვა კონსტიტუციის მე-2 თავით გარანტირებული მისი ძირითადი უფლება, შეუძლია, სარჩელით მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, შესაბამისი ნორმის კონსტიტუციურობის დადგენის მოთხოვნით.⁴¹ ეს შესაძლებლობა ძირითადი უფლების დაცვის მნიშვნელოვან გარანტიას ქმნის საქართველოში, თუმცა მისი მოქმედების არეალი მხოლოდ ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობით შემოიფარგლება. ის არ შეეხება საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებებს, რომლებიც შესაძლებელია, ნორმატიულ აქტებთან შედარებით არანაკლებ არღვევდნენ პირის კონსტიტუციურ უფლებებს. ამ მიმართულებით ნორმატიული კონტროლი ფორმალურ ხასიათს ატარებს პირის ძირითადი უფლებების დაცვის თვალსაზრისით, განსაზღვრულ შემთხვევაში, რადგან ძირითადი უფლების დაცვის საშუალება ეფექტიანად რომ ჩაითვალოს, მან მხოლოდ ირიბად კი არ უნდა დაიცვას კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებები, არამედ უნდა უზრუნველყოს სასარჩელო პრეტენზიების პირდაპირი და სწრაფი დაკმაყოფილება.⁴²

ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ შექმნა ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი. თუმცა ეს უფლებამოსილება სასამართლოს სუბსიდიურ კომპეტენციას მიეკუთვნება, რომელიც მას მიენიჭა არა კანონმდებლის მიერ, საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციური შესაძლებლობების ინსტიტუციური გაძლიერებით, არამედ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკუთარი გადაწყვეტილებით. შესაბამისად, ამ უფლებამოსილების განხორციელების ცალკე განსაზღვრული სამართლებრივი საფუძველი არ არსებობს საქართველოს კანონმდებლობაში.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკუთარი უფლებამოსილებების გაფართოება ნორმის ნორმატიული შინაარსის დადგენით, იმ პირობებში, როდესაც ადრინდელი პრაქტიკით საკონსტიტუციო სასამართლო, ერთი მხრივ, მკვეთრად ეწინააღმდეგებოდა საკუთარი უფლებამოსი-

⁴⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 29 სექტემბრის №3/1/608, 609 გადაწყვეტილება საქმეზე – საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 297-ე მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“.

⁴¹ საქართველოს კონსტიტუცია, 89-ე მუხლი, 1-ლი პუნქტი, `ვ“ ქვეპუნქტი.

⁴² შეად. შარაშიძე მ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის „რეალური“ საკონსტიტუციო სარჩელების განხილვის უფლებამოსილების მინიჭების პერსპექტივები, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციური და საერთაშორისო მექანიზმები, კ. ჭოგჯელის რედაქტორობით, თბ., 2010, 210, ციტირებულია: დევერი ბელგის წინააღმდეგ, 1980, 29-ე და 59-ე პუნქტები.

სიღებების გაფართოებას⁴³ და, მეორე მხრივ, თავს იკავებდა ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის განხილვისაგან,⁴⁴ შეიძლება შეფასდეს როგორც რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის არარსებობის პირობებში საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციური არსენალის „ნორმატიული შიმშილი“,⁴⁵ ხოლო საკონსტიტუციო სასამართლოს ბოლოდროინდელი პრაქტიკა, ამ ნორმატიული ხარვეზის პრაქტიკული ღონისძიებით აღმოფხვრის მცდელობა. თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონტროლის თაობაზე საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ პრაქტიკის დამკვიდრება ერთმნიშვნელოვნად უხარვეზოა და სწორი.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც საკონსტიტუციო კონტროლის ევროპულ მოდელს მიკუთვნებული საკონსტიტუციო ტრიბუნალი, მრავალ მსგავსებას ამჟღავნებს გერმანიის ფედერალურ საკონსტიტუციო სასამართლოსთან.⁴⁶ ვფიქრობ, შესაბამისი საკანონმდებლო გადაწყვეტილებებისა და ინსტიტუციური ღონისძიებების განხორციელების შემთხვევაში რეალური კონტროლის მინიჭებით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო შეიძლება გახდეს ადამიანის კონსტიტუციური უფლებების დაცვის მძლავრი გარანტი და არ დასჭირდეს საკუთარი უფლებამოსილებების ფარგლების თავადვე განსაზღვრა.

V. დასკვნა

საკონსტიტუციო სასამართლომ ბოლოდროინდელი პრაქტიკით, დამატებითი საკანონმდებლო საფუძვლების შექმნის გარეშე, შეძლო საკუთარი უფლებამოსილებების ფარგლების გაზრდა, კომპეტენციური ტრანსფორმაცია და ფაქტობრივი რეალური კონტროლის განმახორციელებელ ორგანოდ ჩამოყალიბდა. ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის დადგენის უფლებით საკონსტიტუციო სასამართლომ საკონსტიტუციო კონტროლის ახალ მიმართულებას ჩაუყარა საფუძველი. ამ უფლებამოსილების ფარგლებში განხილულ მრავალ საქმესთან მიმართებით, საკონსტიტუციო სასამართლომ არა მხოლოდ ძალადაკარგულად ცნო არაკონსტიტუციური ნორმები, არამედ გასცდა ნეგატიური კანონმდებლის უფლებამოსილების ფარგლებს და ახალი ნორმების ჩამოყალიბებით პოზიტიური კანონმდებლის ფუნქცია შეიძინა.⁴⁷

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკუთარი უფლებამოსილებების ფარგლების გაზრდა მიაჩნებდა არსებულ მოდელთან შედარებით უფრო ძლიერი საკონსტიტუციო კონტროლის გან-

⁴³ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის №1/3/523 განჩინება საქმეზე – `საქართველოს მოქალაქე გერონტი აშორდია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁴⁴ ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, თბ., 2007, 64.

⁴⁵ ტერმინის შესახებ იხ. გეგენავა ა., გეგენავა დ., დანიის მოქალაქე ჰეიკე ქრონქვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ და კანონმდებლობის ნორმატიული შიმშილი, სტატია საიუბილეო კრებულში: `ბესარიონ ზოიძე 60“, 2016.

⁴⁶ კაპიერი ჰ. ი., ინდივიდუალური სარჩელი ფედერალურ საკონსტიტუციო სასამართლოში, ჟურნ. `ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2, თბ., 2003, 16.

⁴⁷ გეგენავა დ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც პოზიტიური კანონმდებელი, მოხსენება კონფერენციისთვის – `სერგო ჯორბენაძე 90“, თბ., 2017.

ხორციელების საჭიროებაზე. შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების გარეშე ნორმის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის კონტროლი ძირითადი უფლებების მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია, თუმცა, ვფიქრობ, საჭიროა ფაქტობრივი რეალური საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუციონალიზება და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის რეალური კონტროლის უფლების საკანონმდებლო დონეზე მინიჭება. ეს ნაბიჯი კიდევ უფრო სრულყოფილ გარანტიებს შექმნის საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვისათვის.

ბიბლიოგრაფია

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 83-ე, 89-ე მუხლები.
2. საქართველოს ორგანული კანონი "საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ", მე-19, 25-ე მუხლები.
3. საქართველოს კანონი „საკონსტიტუციო სამართალწარმოების შესახებ“, 26-ე, მე-16 მუხლები.
4. გეგენავა დ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც პოზიტიური კანონმდებელი, მოხსენება კონფერენციისთვის – "სერგო ჯორბენაძე 90", თბ., 2017.
5. გეგენავა დ., საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება საქართველოში: სამართალწარმოების ძირითადი სისტემური პრობლემები, თბ., 2012, 45, 49.
6. გეგენავა ა., გეგენავა დ., დანიის მოქალაქე ჰეიკე ქრონჰესტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ და კანონმდებლობის ნორმატიული შიშშილი, სტატია საიუბილეო კრებულში: "ბესარიონ ზოიძე 60", 173, 2016.
7. ერქვანია თ., ნორმატიული საკონსტიტუციო სარჩელი, როგორც კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის არასრულყოფილი ფორმა საქართველოში, 2014, იხ. <http://emc.org.ge/-/2014/10/27/tinatin-erkvania/>, [05.02.2017].
8. ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, თბ., 2007, 64.
9. კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში – თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბ., 2011, 59.
10. კვერენჩილაძე გ., კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა (ზოგადი თეორიული საკითხი), "ადამიანი და კონსტიტუცია", №3, 2006, 41.
11. პაპიერი ჰ. ი., ინდივიდუალური სარჩელი ფედერალურ საკონსტიტუციო სასამართლოში, ჟურნ. "ადამიანი და კონსტიტუცია", 12, თბ., 2003, 16.
12. შარაშიძე მ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის „რეალური“ საკონსტიტუციო სარჩელების განხილვის უფლებამოსილების მინიჭების პერსპექტივები, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციური და საერთაშორისო მექანიზმები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 210, ციტირებულია: დევერი ბელგის წინააღმდეგ, 1980, 29-ე და 59-ე პუნქტები.
13. შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პ. მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბ., 2003, 45, 63, 144.

14. ხეცურიანი ჯ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება, თბ., 2016, 8-9, 54.
15. საქართველოს სახალხო დამცველის პრეზენტაცია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილების გაფართოებასთან დაკავშირებით, თბ., 2015, იხ. <https://goo.gl/7mSohU>. [25.01.2017].
16. <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>.
17. აპოსტოლი საქართველოს წინააღმდეგ (2006), ECHR, პ. 42.
18. საკონსტიტუციო სასამართლოს 1999 წლის 22 სექტემბრის განჩინება №1/6/115 საქმეზე – “ხაშურის რაიონული სასამართლოდან შემოტანილი კონსტიტუციური წარდგინება”.
19. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 22 დეკემბრის №1/1/477 გადაწყვეტილება საქმეზე – “საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ”.
20. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 24 ოქტომბრის №1/3/523 განჩინება საქმეზე – “საქართველოს მოქალაქე გერონტი აშორდია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ”.
21. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 11 ივნისის გადაწყვეტილება №1/3/534 საქმეზე – „საქართველოს მოქალაქე ტრისტან მამაგულაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, №II-34.
22. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 8 ოქტომბრის №2/4/532,533 გადაწყვეტილება საქმეზე – „საქართველოს მოქალაქეები – ირაკლი ქემოკლიძე და დავით ხარაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-63.
23. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 დეკემბრის №3/3/601 გადაწყვეტილება საქმეზე – “საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 546-ე მუხლის და ამავე კოდექსის 518-ე მუხლის პირველი ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე“, II-27.
24. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 15 სექტემბრის №3/2/646 გადაწყვეტილება საქმეზე – “საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, პ. II-2, II-35.
25. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის №1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე – “საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ”.
26. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 29 სექტემბრის №3/1/608,609 გადაწყვეტილება საქმეზე – „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 297-ე მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“.
27. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის №1/7/580 გადაწყვეტილება საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე გიორგი კეკელიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ”.
28. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 26 თებერვლის №3/1/708, 709,710 განჩინება საქმეზე – “საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინებები საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-3 მუხლის მე-3 ნაწილის და 260-ე მუხლის პირველი ნაწილის ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის თაობაზე.

29. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 15 თებერვლის №3/1/855 განჩინება საქმეზე – “ბოლნისის რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლის პირველი ნაწილის იმ ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობის თაობაზე, რომელიც ითვალისწინებს სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას ნარკოტიკული საშუალება „ნედლი მარიხუანის“ პირადი მოხმარების მიზნებისთვის შექმენისა და შენახვის გამო“.
30. Study on Individual Access to Constitutional Justice, European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission), №538/2009, Strasburg, 2011, 33, 34, 41, 48, 59.
31. Annual Report of Activities 2011, European Commission For Democracy Through Law, Strasburg, 2012, 39.
32. CDL-AD(2004)043 Opinion on the Proposal to Amend the Constitution of the Republic of Moldova (introduction of the individual complaint to the Constitutional Court) adopted by the Venice Commission at its 6st Plenary Session, 2.